

БРИТАНСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ И КОРЕНИТЕ НА БРИТАНСКИЯ ЕВРОСКЕПТИЦИЗЪМ

Калина Братанова*

Увод

Реалното преструктуриране на политическото пространство в Европа и света в последните години, турбулентните времена на изборите в САЩ, Великобритания и Франция създават усещане за геополитически хаос. Част от днешната геополитическа конюнктура е и безпрецедентният Брекзит. На дневен ред излизат въпросите за ценностно-идентичностните фактори, които в голяма степен предопределят характера на съвременните международни отношения.

Отправна точка за анализа на английската и британска идентичност е известното изказване на лорд Палмерстон, че Великобритания няма вечни приятели и постоянни врагове, а има само вечни интереси. Това становище представя Великобритания като хладнокръвна, безпристрастна и пресметлива държава, преследваща единствено собствените си интереси [1]. Но националните интереси се формират, формулират и трансформират от определени морално и ценностно-обусловени позиции. Традиционно ценностите на Англия и Великобритания, Британската империя и Обединеното кралство се свързват с идеите за свобода и демокрация, икономически просперитет и свободна търговия, суверенитет и добро управление, толерантност, ангажираност, величие и изключителност. Международните норми, които островната държава твърдо отстоява са върховенство на закона и защитата на човешките права, ефективните, безпристрастни и отговорни институции, защитата на международния ред и сигурност. Тези ценности и норми, които са ядрото на британската идентичност формират образа, който Великобритания трайно поддържа в международните отношения – на добронамерена сила, ангажирана с лидерски позиции по всички ключови въпроси в регионален и глобален мащаб. [2]

Националната памет и история консолидират националната държава и затвърждават чувството за принадлежност към дадена общност на поданиците ѝ. Исторически Англия се радва на силно държавно управление в защита на националните си интереси и териториална цялост. Великобритания

* Калина Братанова, ст. преподавател, катедра "Чужди езици и приложна лингвистика", докторант в катедра "Международно отношения", УНСС, email: kalina.bratanova@abv.bg

тания винаги е била мощна политическа и културална цялост, без да бъде автономна или затворена в себе си нация (освен по времето на Тюдорската династия). Успешното инкорпориране на Англия във Великобритания по времето на Джеймс VI и Джеймс I, Британската империя и Обединеното Кралство, интеграцията към Европейската общност и последвалата я масова имиграция разкриват различни аспекти на английската и британската идентичност. Някои аспекти разкриват приемствеността в британската идентичност, други дисконтинуитет, промяната ѝ с времето.

Ценностно-идентичностните характеристики на островната държава ѝ отреждат специална роля в световната история: Англия, прототип на еднонационалната държава, представлява общност от хора с чувство на родство, с гражданска идентичност и с представителни институции. Великобритания изиграва историческа роля в двете световни войни, а след това е създател и символ на цивилизационни общности: трансатлантизма и НАТО.

Множество идентичности

Изучаването на историята на Великобритания често се характеризира със сливането на понятията Англия и Великобритания, което е видно във взаимозаменяемата им употреба. Многостранността и множеството значения на британската идентичност се проявяват в различните имена на островната държава. Както казва Джордж Оруел, "назоваваме нашите острови с не по-малко от шест различни имена, Англия, Британия, Великобритания, Британските острови, Обединеното кралство и в редица приповдигнати мигове – Албион" (Orwell, G., 1941, 145-146). Различните наименования на Великобритания, които според Неърн са в еднаква степен незадоволителни, "разкриват различни функции и нюанси [на държавата] – Обединено Кралство (или Youkay, както Raymond Williams го нарича), Великобритания (имперски одежди), Британия (скучните делови костюми), или Англия (поетично, но досадно), Британските острови (прекалено географско), Тази страна (изпълняващо всякакви функции в семейството), или Тази малка наша страна (с шекспиров защитен нюанс)" (Nairn, T, 1988, 93). Според Покок, британската история следва да се анализира не като отделни истории на съставляващите я географски области, а като няколко "фази, в които тя да се разглежда в контекста на взаимоотношенията между няколко напреднали и комплексни области" (Росок, J.G.A., 1975, 606). Подобен подход акцентира върху взаимосвързаността на Англия, Шотландия, Уелс и Ирландия и представлява опит да се избегне английската хегемонистична гледна точка на оценка на историята.

Образ на световна сила и глобален лидер

Магна Карта, Славната революция от 1688 г., възвестяваща новата политическа свобода, са критични точки в историографията, на които се основава представата за Великобритания като световна сила. Индустриалната революция и имперската експанзия затвърждават образа ѝ на пионер: "Там, където Великобритания повеждаше, останалата част на Запада скоро последваше, а Третият свят със сигурност се очакваше да поеме по същия път" (Cannadine, D., 1987, 174). Според Коли, британският характер е формиран в контекста на противодействие на заплахата на католицизма: "Британската същност беше наложена с редица вътрешни различия в отговор на контакт с другите страни, и най-вече като реакция на конфликти с другите страни", визирайки католическа Франция (Colley, L., 1992, 6). Според Покок "Британската история не разкрива на историографията една единствена нация, а по-скоро представя един проблематичен и незавършен експеримент в създаване и взаимодействие на няколко нации... Но Британската история не спира дотук; тя се разширява в океански, американски и глобални измерения". (Росock, J.G.A., 1982, 318). Коеен посочва, че британската идентичност се е формирала посредством взаимодействия на шест граници: САЩ, Европа, бившите бели колонии, останалата част от Британската Общност, Келтската периферия и чужденците, търсещи британско гражданство. (Cohen, R., 1995, 35-62)

Ценностите на Британия: мир и стабилност, суверенитет и просперитет

Гордън Браун в качеството си на финансов министър въвежда понятието британска идентичност (Britishness) и дефинира "основополагащите идеи на британската история": "Вяра в толерантността и свободата, чувство за граждански дълг и за честна игра, усещането да си отворен към света." Според него, "[ф]актът, че британската история е историята на четири обединили се народа, означава, че британската идентичност не е и няма как да се основава на етнически критерии" [3]. Според съвременния историк Ричард Тумс, чувството за принадлежност към английската националност не се основава на идеята за етническа чистота или културална уникалност – не на "изключването и противопоставянето", а от "включването и експанзията" (Tombs, R., 2015). Англичаните винаги са били "равнодушни" (nonchalant на английски) към т.нар "общностност/нацийност" (nationhood на английски). Националното единение около обща национална цел не е елемент от тяхната идентичност, за разлика от ентузиазирания шотландски национализъм, или обществените нагласи в държави-стожери на ЕС, като Франция и Германия,

или ясно очертаващите се на съвременния етап ксенофобски настроения в Холандия и Скандинавия. Подобно на САЩ и Канада, англичаните възприемат мултикултурализма като интегрална част от своята идентичност. [4] Английската идентичност е по-скоро гражданска по характер, почиваща на ценности като върховенството на закона, политическата ангажираност, гражданския контрол и инициативност. Конфликтният сценарий на Томас Хобс, в който "всеки човек е враг на другия", никога не се е реализирал на Британските острови. Според Колс чувството на доверие и солидарност са основни ценности на англичаните. [5] Според Престън историческите епизоди и събития, съхранявани по различни начини, предлагат богат ресурс от образи на Англия и Великобритания, с чиято помощ може да се осмисли и интерпретира настоящето (Preston, PW., 2004, 3). Сред устойчивите характеристики са думи като "либерален, търговски и енергичен; провинциален, спокоен и издръжлив ...радикален и гледащ напред ...(и) мултикултурен". (пак там, стр. 6)

Критични точки на идентичността

След нападенията на викингите и "анархията" от 40-те години на 12 век, англичаните никога не са били обект на масово насилие. Английската държавност не е излагана на риск от масови протестни движения, граждански войни и революции, авторитарни и диктаторски режими, за разлика от Франция през 17 век или Русия и Китай през 20 век. От Магна Харта насам, няма значимо събитие или реформи, постигнати по насилствен път. Значимите събития в историческото развитие на Обединеното кралство нямат нищо общо с религиозните войни в Холандия и Германия, с кървавия край на абсолютизма във Франция или с ужасяващите събития в Русия през 19 и 20 век, в които жертвите са милиони. От малкото примери на масови безредици е селското въстание през 1381 г., свързано с имената на Джак Стро и Уот Тайлър, което слага край на крепостничеството в Англия. Тридесетгодишната "Война на Розите", започнала през 1455 г. между знатните родове на Йорк и Ланкастър в борба за трона, приема формата на спорадични военни действия между малочислени феодални отряди. Именно тази война разчиства пътя на ренесансовата Англия на Тюдорите. Религиозните конфликти през управлението на Тюдорите и Стюардите са коренно различни от продължителните и кървави войни, поразили европейския континент. "Славната революция" (1688) утвърждава религиозната търпимост и представлява важна стъпка и към политическия плурализъм.

Безпрецедентните социални и политически промени през 19 век се осъществяват без революционни стълкновения. За разлика от Древния Рим, Франция, Испания и Португалия, Британската империя съчетава ролята на

глобална морска сила, двигател на индустриалната революция, с ефективно управление на предизвиканата от тези процеси масова миграция. А движението на Лудитите и клането в Питърлу през 19 век добиват известност поради това, че са редки явления.

Исторически в Англия се налагат две добре балансирани и равностойни форми на протестанството – англиканската и неконформистката култура. Те оказват трайно въздействие във вътрешнополитически план – върху партийната и институционалната система. За разлика от другите велики сили по онова време – Франция, Италия, Испания, Русия, Прусия, Австрия и Скандинавия, възприели една единствена религия, изповядвана от мнозинството хора, "Славната" революция узаконява съществуване на двете правно признати култури.

Религиозният плам в политиката, неспокойната и възискателна обществена съвест предопределя множеството кампании за добродетели, справедливост, равенство и самоусъвършенстване. "Тя със сигурност не позволи на английския политически живот да слезе на нивото на самодоволната апатия" (Tombs, R, 2015, 889). Водят се кампании за забрана на робството, срещу алкохола и проституцията, за правата на жените, за човешките права в чужбина и в империята.

Изгражда се политическа и административна култура, която се стреми да бъде честна и отворена към обществото, която не приема корупцията. Тези базисни ценности са присъщи на Западния свят като цяло, но част от заслугите за това имат британците от последните 400 години с техните икономически и технологически постижения, с отстояването на върховенството на закона, с отчетността и представителността на властта, с религиозната толерантност и гражданския контрол над публичните институции, с резистентността си към всякакви форми на авторитарност, насилие и принуда. В островната държава се създава и натрупва културно наследство, което Едмънд Бърк нарича "мъдростта на необразованите хора" (пак там, 890)

Характерното за британската идентичност чувство за солидарност и противопоставяне на статуквото предопределят и характера на политическите институции, които в рамките на 40 години претърпяват пълна трансформация – от силна централизация на властта след Втората световна война до т.нар деволюция през това десетилетие. В следвоенния период нараства ролята и намесата на държавата в управлението. Великобритания се превръща "от една от най-децентрализираните и волунтаристични страни в Европа в една от най-централизираните и бюрократични" [6]. През 40-те и 50-те години на 20 век централизацията на властта се използва като средство за постигане на икономическа ефективност и социално равенство. Макар и общоевропейско явление, възникващо вследствие налагане на модела на социалната държава, във Великобритания този процес е необичайно засилен.

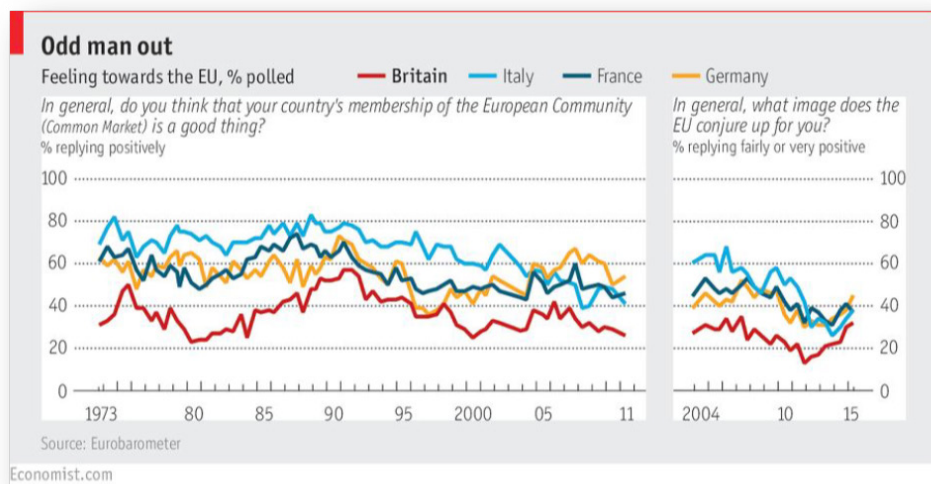
Делът на публичните разходи, изцяло под контрола на централната власт, е приблизително два пъти по-голям от този на Франция, Япония или Италия и повече от три пъти от това в Германия. [7] След оказалия се непродуктивен в мирно време засилен контрол върху икономическата дейност, през 80-те години на 20 век се прибягва до политиката на либерализация и приватизация – налагат се управленските ценности на Тачъризма. През мандата на Блеър се реализира най-мощната реформа в държавната администрация – въвеждат се принципите на деволуция – мярка считана за начин за мирна борба с национализма и затвърждаване на позицията на лейбъристите в Шотландия, Уелс и Северна Ирландия [8].

Европа се счита за ключов предвестник на значението за британската национална идентичност, така че Континентът изгражда контекста, в който се конструират редица британски национални идентичности. С други думи, "което и да е реалистично гледище относно Великобритания ще трябва да бъде поставено в контекста на Европа и целия атлантически свят". (Evans, N., 1988)

Британският евроскептицизъм

Един от характерните елементи на английската идентичност е устойчивият евроскептицизъм – чувствителността на нацията към навлизането на Европа в нейното пространство. В публичния дискурс за европейската интеграция и общност образът на Великобритания е неизменно конструиран като "неудобният" (awkward), "невписващият се партньор" (odd man out), който неотклонно следва своя собствен дневен ред. Тя заема позиция против политическите аспекти на европейската интеграция и създаването на политически съюз (потенциална заплаха за суверенното ѝ право да взема свои решения). Наред с икономическите и политически фактори, отношението на Обединеното кралство към европейската интеграция е следствие и на ценностно-идентичностните различия между стожерите на ЕС и Великобритания. В исторически план изглежда странно, че Великобритания стигна дотам да пожелае напускането Европейския съюз. Европейската история е свидетел на многократните опити от страна на Великобритания да се противопостави и на френската, и на германската доминация на континента. "След битката при Хейстингс от 1066 г. и нормандското нашествие, Англия установява директна връзка със западната част на континента за повече от 400 години – за повече време, отколкото тя е свързана с Шотландия" (Tombs, R., 2015, 4).

Публични нагласи в Обединеното кралство към ЕИО/ЕС

(Източник: *The Economist*, 15 October 2015. The reluctant European, <http://www.economist.com/node/21673505>)

Фиг. 1.

Каква е хронологията на събитията, разкриващите нееднозначното, да не използваме по-силната дума – враждебно отношение на Великобритания към ЕО и ЕС? Макар и британският евроскептицизъм да се свързва най-често с името на Маргарет Тачър, той води началото си от по-ранен етап в европейската история. През септември 1946 г. в Цюрих Уинстън Чърчил призовава не само за помирение на Германия и Франция, но и за създаването на "Съединени европейски щати". Както твърди *The Economist*, "Чърчил даде да се разбере, че тези щати не биха включвали Великобритания – както веднъж той казал на Шарл дьо Гол: "ако Великобритания е принудена да избира между континента и световния океан, тя винаги би избрала второто". [9]

Мнозинството британски експерти и изследователи считат, че европейската общност има неясен характер: съществуват напрежения между широчината и дълбочината на интеграцията, между националния суверенитет и наднационалната власт. Едва в началото на 70-те години на 20 век правителството на Едуард Хийт заема проевропейска позиция. Проевропейският курс е следван и от Тачър. Тя подкрепя свободната инициатива и търговия, но се противопоставя на по-дълбоката политическа интеграция, предопределена от Единния европейски акт и от създаването на Европейския съюз.

Британският интерес към ЕИО се дължи най-вече на икономически мотиви: неограничен достъп да европейските пазари (за реализация на британския експорт), както и рисковете този достъп да бъде възпрепятстван поради общите митнически тарифи. Други икономически съображения в полза на присъединяването към европейската общност са очакваното повишаване на конкурентоспособността на британската икономика. В политическо отношение европейската интеграция се счита като средство за възстановяване на загубените след Втората световна война позиции на Обединеното кралство като световна сила и окончателното разпадане на Британската империя след Суецката криза.

Първите проблеми възникват още след присъединяването към ЕИО по време на първата разширителна вълна през 1973 г. Те произтичат от начина на финансиране и разходване на общия европейски бюджет. Този проблем е решен по време на срещата на високо равнище на Европейския съвет през 1984 г. във Фонтенбло. [10]

В специалния обзор от 15 октомври 2015 г. *The Economist* прави исторически преглед на динамиката на британския евроскептицизъм през 20 век. [11]

В следвоенния период, през 50-те и 60-те години на 20 век, европейският проект е пречупен предимно през призмата на икономическия интерес на Великобритания – като транзакция, в която се анализират потенциалните приходи и разходи. Това я отличава от другите настоящи и бъдещи държави членки, за които европейската общност има сериозна политическа и донякъде сантиментална стойност.

Скептичното отношение на Великобритания към зараждащия се европейски проект тогава е продиктувано и от потенциалната загуба на национален суверенитет. Обединеното кралство е със самочувствието на победител от Втората световна война. Бившата колониална империя предпочита Общността на нациите за свой основен търговски партньор. През 50-те години на 20 век едва 10% от британския експорт е ориентиран към шестте държави учредителки на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС), докато през 2014 г. този дял в ЕС достига 45%. Други опасения са свързани със собствената ѝ неконкурентна политика на щедри социални помощи и високи данъчни ставки. Тя би изложила британските компании на риск от сериозна (ниско-разходна) конкуренция на континента.

Франция игнорира Великобритания при създаване на ЕОВС (1951 г.). Преговорите се водят със САЩ и Западна Германия, а Великобритания е поканена да участва в тях едва в последния момент. През 1960 г. британското правителство успява да убеди шестте държави основателки на ЕОВС да учредят и Европейската асоциация за свободна търговия EFTA (European

Free-Trade Association). Първата и втората молба за членство в общността (1961 и 1967 г.) са отхвърлени с вето, наложено от Де Гол.

През 70-те и 80-те години на 20 век загубата на национален суверенитет остава водещ мотив в британския евроскептицизъм. Както казва тогавашният лидер на лейбъристите, Хю Гейтскел, присъединяването към Общия пазар ще сложи край на хилядолетната история на Великобритания. Още по-сериозен мотив са общата селскостопанска политика (САР) и бюджета на ЕИО, протекционистичните регламенти в областта на търговската и риболовна политика, които са в разрез с британските национални интереси. Парадоксално, но битката на консервативното правителство на Тачър за намаляване на британската вноска в общностния бюджет, е също фактор за антиевропейските настроения. Извоюваните от Тачър отстъпки вдъхновяват разработването на програмата от 1992 г., с която се създава единния пазар за вътрешната търговия. В историческата си реч в Брюж през 1988 г., Тачър очертава основните мотиви за присъединяване към ЕИО, както и тези против задълбочаване на политическата и военната интеграция [12].

Създаването на еврото през 90-те години на 20 век допълнително стимулира британския евроскептицизъм. Великобритания успява да си извоюва правото да не се съобразява с разпоредбите за единна валута, залегнали в Маастрихтския договор.

В сравнение с консервативните правителства на Тачър и Мейджър, лейбъристките правителства на Блеър и Браун възприемат нов положителен тон към ЕС. Дълбоките разцепления в Консервативната партия по отношение на Европа изолират Великобритания от ЕС и намаляват влиянието ѝ дори в области, в които тя има общи външнополитически цели с европейските си партньори.

Управлението на лейбъристите (1997 – 2010) се отличава с цялостния си подход към ЕС – постига се консенсус около възгледа, че Великобритания трябва да играе основна роля в ЕС. Различните мнения по отношение на единната валута са принципно на икономическа основа, а не от загриженост за националния суверенитет. Трите водещи фигури в кабинета – Блеър, Браун и Кук – признават, че Великобритания увеличава глобалния си статут и влияние на сериозен партньор. В същото време Кук в своето програмно изявление [13] и Блеър в първото си външнополитическо изявление [14] недвусмислено заявяват разбирането си, че Великобритания е световен играч – като постоянен член на Съвета за сигурност на ООН и ролята ѝ в други международни структури.

Съставеното от Дейвид Камерън коалиционно правителство между консерваторите и либерал-демократите (2005 г.) се ползва с репутацията на умерен евроскептицизъм. Част от предизборните обещания са възможното изтегляне на Консервативната партия от ЕНП (което донякъде обяснява

защо Камерън трудно сключва коалиции с други десноцентристки партии, и най-вече с канцлера Ангела Меркел). Депутатите-консерватори често го призовават да предприеме по-твърд политически курс спрямо ЕС, разтревожени най-вече от растящата популярност на крайнодесните националисти на Найджъл Фараж.

В периода 2011-2015 г., Камерън прави неколкостранни опити да удовлетвори исканията на съпартийците си. Приет е Закона за ЕС (European Union Act [15]), който предвижда всеки нов Договор на ЕС, трансфериращ по-съществени права от националната законодателна власт към Брюксел, задължително да се подлага на референдум във Великобритания. Британското правителство инициира обширен и детайлен анализ на "баланса на компетенциите" между Европейските институции и националните правителства, с надеждата да се делегират обратно някои правомощия. Докладът установява наличие на баланс на правомощията, така че консерваторите го потушават. През януари 2013 г., в Лондон, Камерън произнася знакова реч за отношението между Великобритания и ЕС. В нея той обещава предоговаряне на условията на членството свикване на референдум по въпроса до края на 2017 година [16].

Концептуална структура на понятието идентичност

Идентичността е неразривно свързано с понятията нация и държава. Националната идентичност предполага съотнасяне с определено политическо, държавно, културно пространство, в което се споделят общи митове и исторически спомени, масова публична култура, език (езици) и доминираща религия. Именно идентичността определя културния модел на дадена нация, държавни символи – знаме, герб, химн – както и историческа съдба и самосъзнание.

В литературата *нация* и *държава* се разглеждат като синоними, до степен, че се обособява термина *национална държава* (nation state), който описва териториално обособените и суверени единици, съставляващи системата на международните отношения и формиращи нейната структура. Конор (Connor, W., 1978) разкрива как множеството термини, отнасящи се до вяроност и преданост към нацията, като примордиализъм, плурализъм и други, се смесват с вяроност към държавата. Терминът *нация* възплъщава специфична *идентичност*, която не е личностна или професионална, а национална по обхват. Въпреки огромната по обем литература по въпроса, дефинирането на *национална идентичност* е трудно. В основната на концептуализацията на понятието са идеите, залегнали в когнитивната социална психология на Анри Ташфел, Джон Търнър и в социологията на Антъни Смит, Търнест Гелнър, Бенедикт Андерсън, Георги Фотев и др.

Васил Проданов обобщава два конкуриращи се подхода в интерпретацията на понятието идентичност: *натуралисткия подход* (в различните му версии премордиалистки, перениалистки, есенциалистки, структуралистки), според който идентичността има обективен характер и не е резултат на субективно самоопределение на личността. Вторият подход е на *конструктивистите* и модернистите, според които националната идентичност "е изобретение на държавите и хуманитарната интелигенция от началото на модерната епоха, представлява "въображаема общност" [17].

Според Бенедикт Андърсън (Anderson, B., 1983) нацията е въображаема единица, доколкото членове никога не биха могли да се запознаят, а появата на печатния капитализъм фиксира езика и предпоставя културно специфично самосъзнание сред носителите на един и същи език (пак там, 44-46). Нацията е продукт на модернизма, на индустриалната революция в края на 18 век. (Гелнер). Антъни Смит акцентира върху дихотомията нация-етнос и въвежда термина етно-символизъм и етничност (Smith, A. D., 1995, 56-57). Налице са идентичности на различни равнища: национална, етническа и културна.

Някои изследователи подлагат на съмнение дефинирането на национална идентичност като едно кохерентно цяло, изградено на базата на национално специфични характеристики като език, територия, география, история и култура. Доколко **езикът** е спояващия фактор на националната идентичност, имайки предвид че британците могат да говорят английски или уелски, швейцарците – немски, френски, италиански. Ръстоу (Rustow, D.A., 1967) обяснява защо езикът не е убедителен признак на националността. На първо място поради политическата си функция – да конструира политиката и да се трансформира от политиката. Нещо повече, разпада на империите и колонии предопределяноезичността и мултикултуралността като фактор на спояване на единство.

Нееднозначно е значението на териториално-географския фактор в дефиниране на националната идентичност. Относителната териториална особеност и островен характер на Крит, Сицилия и северна Ирландия, например, не подронва тяхното чувство за принадлежност към съответните нации, за разлика от Великобритания.

Значението на общото историческо минало като фактор на националната идентичност също не може да се определи еднозначно. Според Карл Дойч (Deutsch, K.W., 1966), например, чувството за единение от обща история не се създава автоматично, а хората добиват такова усещане, ако вече имат изградено у себе си чувство за единство. Идентифицирането с определени символи и събития, от своя страна, създава митове.

Антъни Смит разграничава обективни от субективни фактори на нацията. Първата група обхваща език, територия, традиции и обичаи, а към вто-

рата група на субективните фактори отнася обществените нагласи, възприятия и сантименти. (Smith, A.D., 1978, 380).

В своето изследване на връзката национализъм – външна политика, Мария Бакалова идентифицира основните области на проблематизиране на национализма. Тя разглежда явлението като триединство на обществени сантименти и нагласи, идеология и политика. (Бакалова, М., 2013, 55-83). В рамките на национализма като политика, изследователката разграничава ключови и произтичащи една от друга области на проблематизиране на национализма: проблеми на *националната идентичност* и традиционно свързаните с тях въпроси за културно наследство и историческо минало; проблеми на възприеманата като съществуваща и политически релевантна *хетерогенност на населението* на дадена страна, както и за считано за собствено население извън границите на страната (етноси, етнически малцинства и диаспора); проблемите на *политическия контрол и принадлежност на определени територии* (пак там, 65-67).

За настоящото изследване е от особено значение интерпретацията на идентичност от гледна точка на дискурсно-конструктивисткия подход в теорията на външната политика и международните отношения. Националната идентичност се проявява в хода на историческите събития и се конструира в наративите за тях. Националната идентичност следва да се анализира през призмата на значими исторически събития, които представляват критични точки. Дискурсното им пресъздаване формира доминиращите представи за дадена държава и нация.

Теоретичен модел за анализ на идентичност като фактор на системата на международно отношения

Първо, идентичността е *плуралистична* – налице са множество идентичности или образи на общностност. Единствено в контекста на конкретна дихотомия НИЕ-ТЕ, САМОЛИЧНОСТ-РАЗЛИЧНОСТ могат да се анализират и изведат устойчиви или променливи ценности и норми, лежащи в основата на идентичността.

Второ, идентичността е *динамична* – определени събития представляват "критичните точки", които фиксират тази идентичност в определен исторически момент и предоставят конкретна темпорална рамка за нейния анализ. Политическите елити не формулират своите аргументи от нищото, а по-скоро правят препратки към дълбоко залегнали и исторически богати образи, митове, предразсъдъци и наративи. Чрез анализа на критичните точки се улавя моментната картина – те дават възможност да се опише приемствеността и дисконтинуитета в ценностно-нормативната база на идентичността. Така например, в своите изявления, британският политически елит пра-

ви препратки към славните моменти от миналото. Министър-председателят Джон Мейджър каза в реч по време на изборната си кампания за Европейски парламент през 1994 г. "Тази британска нация има монархия, основана от кралете на Уесекс преди повече от 1000 години, Парламент и университети, основани преди повече от 700 години, език, чиито корени се губят в мъглите на времето и който притежава най-богатия речников запас в света." (*The Times*, 24 Май 1994., цит. по Cannadine, D., 1995, 12). Свързано с този извод е и последният елемент на теоретико-аналитичния модел: идентичността се изследва в определен дискурс или наратив, създаден в даден ситуационен и културален контекст на определен език.

Трето, идентичността се формулира, формират и трансформира в политическия дискурс, който обслужва политически цели и интереси. Тя е отражение на определени интереси и се формира в битката на различни възгледи, всеки от които има претенции за истинността за това кои сме НИЕ спрямо ДРУГИТЕ и каква е нашата САМОЛИЧНОСТ спрямо РАЗЛИЧНОСТТА.

Бележки:

[1] В качеството си на министър-председател, лорд Палмерстон прави изказването по повод на т.нар. "Полски въпрос" пред Камарата на общините в Английския парламент на 1 март 1848 г.

[2] За подробности виж Ралчев, П., 2013. Външна политика на Великобритания: идентичност, роля и интереси в съвременния свят, издателство на УНСС, стр.

[3] <https://www.theguardian.com/politics/2007/feb/27/immigrationpolicy.race>

[4] За това свидетелства още през 18 век Даниел Дефо със своето саркастично описание на "смесената раса" (mogrel race). Друг ярък литературен образ, символизиращ английската идентичност е Дикенсовия герой Подснап, известен със своето самодоволство и липса на интерес към работата на останалите.

[5] Colls, R., 2004. Identity of England. Oxford University Press (цитат по Tombs, R, 2015, 885)

[6] Hose Harris, 2004. The World War Two Reader. London. Routledge, p.331; цитат по Tombs, R, 2015, 888

[7] За подробности виж Jenkins, S., 2007. Thatcher and sons: A revolution in three acts.

[8] През 1998 г. се възстановява (след 1707 г.) Шотландският парламент, последван от националните събрания на Уелс и Северна Ирландия – като им се гарантират значителни правомощия на самоуправление, макар и с ограничена фискална власт.

- [9] *The Economist*, 15 October 2015. *The open sea, Why British opposition to the EU goes deep*; last accessed at <http://www.economist.com/node/21673510/print> on 6 September 2017
- [10] За подробности виж Ралчев, П., 2013. Външна политика на Великобритания: идентичност, роля и интереси в съвременния свят, издателство на УНСС
- [11] *The Economist*, 15 October 2015. *The reluctant European*, last accessed at <http://www.economist.com/node/21673505>
- [12] За подробности виж Ралчев, П., 2013. Външна политика на Великобритания: идентичност, роля и интереси в съвременния свят, издателство на УНСС, стр. 49-53
- [13] FCO Mission Statement, 12 May 1997 (<http://www.fco.gov.uk>) [посетен на 25.09.2011]
- [14] Blair, T., *The Principles of a modern British foreign policy*, Speech at the Lord Mayor's banquet, London, Guildhall, 11 March 1991, в: *The New Labour Reader*, edited by Richard Hefferman and Andrew Chadwick, 2003
- [15] <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/12/contents>
- [16] <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
- [17] <http://notabene-bg.org/read.php?id=321>

Референции

- Anderson, B. (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, New York: Verso.
- Cannadine, D. (1987) British History: Past, Present – and Future?, *Past & Present*, no. 116, pp. 169-191.
- Cannadine, D. (1995) British History as a 'New Subject': Politics, Perspectives and Prospects, in Grant, A. and Stringer, K. J. (eds.) *Uniting the Kingdom? The Making of British History*, London: Routledge.
- Cohen, R. (1995) 'Fuzzy Frontiers of Identity: The British Case', *Social Identities*, vol. 1, no. 1, pp. 35-62
- Colley, L. (1992) *Britons: Forging the Nation, 1707-1837*, 1994 edition, London: Pimlico.
- Colley, L. (2002) 'Britain as Europe' in Leonard, D. and Leonard, M. (eds.) *The Pro-European Reader*, London & Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Davies, N. (2000) *The Isles: A History*, London: Papermac.
- Deutsch, K. W. (1966) *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*, 2nd edition, Cambridge (Mass.): M.I.T. Press.
- Evans, N, 1988 in Coss, P., R., Lamont, W., and Evans, N. British History: Past, Present – and Future?, *Past and Present*, No. 119, pp 171-203
- Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism*, 2006 edition, Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

- Nairn, T. (1988) *The Enchanted Glass: Britain and its Monarchy*, London: Hutchinson
- Neumann, I. (1996) 'Self and Other in International Relations', *European Journal of International Relations*, vol. 2 (2), pp. 139-74.
- Orwell, G. (1941) 'The Lion and the Unicorn: Socialism and the English Genius' in *The Penguin Essays of George Orwell*, 1994 edition, London: Penguin Books.
- Parekh, B. (2002) 'Defining British National Identity', *The Political Quarterly*, vol. 71, issue 1, pp. 4-14.
- Parekh, B. (2007) 'Being British', *The Political Quarterly*, 78, pp. 32-40.
- Pocock, J. G. A. (1982) 'The Limits and Divisions of British History: In Search of the Unknown Subject', *The American Historical Review*, vol. 87, no. 2, pp. 311-336.
- Preston, P. W. (2004) *Relocating England: Englishness in the New Europe*, Manchester: Manchester University Press.
- Rustow, D. A. (1967) *A World of Nations: Problems of Political Modernization*, Washington D.C.: The Brookings Institution.
- Smith, A. D. (1995) *Nations and Nationalism in a Global Era*, Cambridge: Polity Press.
- Tombs, R., 2015. *The English and Their History*. Penguin Random House. UK
- Бакалова, М., 2013. Национализъм и външна политика: Българо-македонските отношения след края на Студената война (Bakalova, M., 2013 *Nazionalizam i vanshna politika: Balgaro-makedonski otnoshnia sled kraya na Studenata voina*)
- Генов, Г., Е. Панушев, За по-голям и по-силен Европейски съюз, София (Genov, G., E. Panushev, *Za po-golyam i po-silen Evropeiski sajuz*, Sofia)
- Георгиев, А., 2006, Европа в световния ред, Тракия М (Georgiev, A. 2006, *Evropa v svetovniya red, Trakia M*)
- Динков, Д., 2011. Неоидентичности в постмодерния свят. София, Авангард-Прима, 2011 (Dinkov, D. 2011, *Neoidentichnost v postmoderniya sviyt, Sofia, Avengard-Prima*)
- Ралчев, П., 2013. Външна политика на Великобритания: идентичност, роля и интереси в съвременния свят, издателство на УНСС (Ralchev, P. 2013, *Vanshna politika na Velikobritania: identichnost, rolya i interesi v savremennia sviat na UNSS*)
- Ралчев, П., 2014. Международни комуникации на Европейския съюз, Идентичност, разпознаваемост, послания, Стратком, София (Ralchev, P. 2014, *Mejdunarodni komunikatzii na Evropeiskia sajuz, Identichnost, razpoznavаемost, poslaniya, Stratkom, Sofia*)

БРИТАНСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ И КОРЕНИТЕ НА БРИТАНСКИЯ ЕВРОСКЕПТИЦИЗЪМ

Резюме

Целта на настоящата статия е да се идентифицират аспектите на британската идентичност, които предопределят традиционния за Великобритания евроскептицизъм. Идентичността характеристики на световната сила са свързани с идеите за свобода и демокрация, свободна търговия, толерантност, ангажираност, както и с нормите на суверенитет и добро управление и са фактор на безпрецедентния Брекзит. Аргументира се теоретичен модел за анализ на идентичността като фактор на съвременната система на международните отношения с три аспекта: плурализъм на идентичността, темпоралното ѝ измерение и дискурсното ѝ конструиране.

Ключови думи: идентичност, евроскептицизъм, Брекзит

JEL: F5

THE BRITISH IDENTITY AND THE ROOTS OF BRITISH EUROSCEPTICISM

Abstract

This paper aims to identify the aspects of Britishness that largely determine the typical of Great Britain Euroscepticism. The identity of the world power is connected with the ideas of freedom and democracy, free trade, tolerance and commitment, as well as with the norms of sovereignty and good governance. These are a major factor for the unprecedented Brexit. On this basis, a theoretical model for the analysis of identity as a factor of the contemporary system of international relations has been constructed.

Keywords: identity, Euroscepticism, Brexit

JEL: F5